

se tehdy proměnila v královský hrad a její předhradí se transformovalo v institucionální město, jehož existenci zachycuje listina Přemysla Otakara I. z roku 1225. Rozvržení hradecké městské sítě v počátcích určoval výrazně členitý charakter návrší.

Po nastínění vývoje osídlení do vzniku právního města ve 13. století Radek Bláha a Jiří Sigl postupně čtenáře seznamují se vzhledem středověkého města, podobou uliční sítě, charakterem zástavby, opevněním města i vzhledem královského hradu (zanikl za husitských válek) a vývojem předměstí (vzniklých seskupením raně středověkých osad v podhradí), včetně dvorců a dalšího hospodářského zázemí města. V souvislosti s tím se autoři zabývají také řemeslnou výrobou a obchodem. Zlomek berního rejstříku z přelomu 14. a 15. století uvádí přibližně 80 řemeslných specializací a živností a svědectví archeologických nálezů (slovy anotované publikace) tento obraz dokládá.

Útlá publikace Radka Bláha a Jiřího Sigla srozumitelnou formou přibližuje výsledky dosavadního systematického průzkumu Hradce Králové a snad předznamenává moderní zpracování dějin města, které je již řadu let připravováno.

JOSEF ŠRÁMEK

Josef HLOŽEK, *Hrady západních a jižních Čech ve světle nedestruktivních archeologických průzkumů Katedry archeologie Západočeské univerzity v Plzni*, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2012

75 s. + 20 s. příloh, ISBN 978-80-261-0077-5

Podle brožurového formátu a počtu stran textu by se na první dojem mohlo zdát, že recenzovaný titul představuje spíše popularizační počín nežli odborné pojednání o průběhu a závěrech prospekce vybrané zaniklé středověké hradní architektury v západních a jižních Čechách. Publikace ale v tomto ohledu úspěšně klame.

Josef Hložek, který je v titulu uveden jako autor práce, hned na úvod přiznává, že by nikdy nevznikla bez příspěví řady jeho spolupracovníků. Jde především o kolegy a studenty z Katedry archeologie Západočeské univerzity v Plzni, kteří se jednotlivým lokalitám věnovali v rámci svých bakalářských a diplomových prací. Všechny tyto zdroje autor umně scelil, vtiskl jim jednotnou textovou podobu a strukturu, doplnil je o některé

nové údaje a konečně k nim připojil společný úvod a tři obecněji pojaté kapitoly (Středověký hrad jako archeologický pramen, Postavení hradu v rámci středověké krajiny a Význam výzkumu předhradí středověkých hradů). Tyto kapitoly představují obor kastelologie; přinášejí základní přehled řešené problematiky, stěžejní literaturu a stručnou historii dosavadního kastelologického výzkumu v rámci Čech, zejména na území sledovaných regionů Karlovarska, severního Plzeňska, Rokycanska a Táborska.

Po úvodním bloku Hložek formou abecedně řazeného katalogu podává konkrétní výsledky výzkumu hradů Bochov-Hungerberg, Komberk, Kozí hrádek, Litice, Příběnice, Příběničky, Řebřík, Věžka a Vrtba. U jednotlivých lokalit nejprve uvádí jejich základní charakteristiku, na kterou navazuje podrobný popis jejich polohy s důrazem na celkovou profilaci georeliéfu a hydrologické podmínky. V dalším kroku autor přibližuje dosavadní archeologický výzkum lokalit (provedené sběry a sondáže, geodetické zaměření, geofyzikální průzkum a podobně). Osobně bych v těchto odstavcích přivítal konkrétnější údaje o množství, skladbě a dataci nalezených archeologických artefaktů a u dochovaných stavebních konstrukcí pak nejen jejich kastelologické, ale také stavebněhistorické zhodnocení.

Zpracování dějin jednotlivých hradů s přehledem jejich vlastníků a uživatelů, s popisem průběhu výstavby a doložené zástavby, vybavení a majetkových směn se opírá o tradiční zdroje a autory (A. Sedláček, T. Durdík). Pramenná základna je zde vytěžena majetkovy beze zbytku. Genealogické vazby a majetkové poměry jsou podány sice stručně, současně ale přehledně a v patřičném chronologickém sledu.

Rekonstrukce původní podoby hradní architektury, její klasifikace a zařazení v rámci soudobé hradní produkce se opírá především o interpretaci jednotlivých terénních reliktních zachycených při detailním zaměření lokalit. Nejpodrobněji jsou zde vcelku logicky popsány dominantní prvky fortifikace (přikopy, valy, vstupy-brány), dochované úseky zdív a zahloubené prohlubně suterénů a sklepů. Vedle dispozic samotných hradních jader autor zpracoval také přílehlá předhradí, kde věnoval pozornost rozložení objektů obytné a hospodářské zástavby přimykající se k hradu, vodních děl, průběhu komunikační sítě nebo lokalizaci zdrojů kamene použitého na stavbu hradu, dokladům těžby a zpracování kovů. Ke všem uvedeným pozorováním a zjištěním také připojil, pokud to bylo možné, adekvátní analogie z jiných lokalit a výzkumů, které pomáhají lépe pochopit finální představu autora o podobě a účelu

jednotlivých zkoumaných stavebních konstrukcí. Poněkud méně prostoru věnoval Hložek zhodnocení vazeb mezi samotnými hrady, předhradími a okolním vesnickým osídlením, což ale nebyl primární cíl práce.

Na škodu publikace je, že autor nevyužil možnost komparace použitých dokumentačních postupů (3D vizualizací, geofyzikální prospekce) nejen s dalšími současnými metodami (např. leteckým laserovým skenováním, klasickým a infračerveným leteckým snímkováním), ale ani se staršími typy kartografických a ikonografických pramenů (historických mapových podkladů a vedut). Zjevně to nedovolil omezený rozsah obrazové přílohy, která je jinak poskládána smysluplně a jednotlivé zkoumané lokality alespoň základně ilustruje a přibližuje.

Celkové hodnocení publikace je rozhodně kladné. Práce ukazuje dobrý způsob prezentace řady drobnějších výzkumů ve smysluplném celku, v němž mohou být lépe ukázány jak prvky unikátní a atypické, tak společná a obecná pravidla vzniku a vývoje jednotlivých lokalit.

FILIP VELÍMSKÝ

Josef UNGER, *Člověk ve středověku. Svědectví archeologických pramenů*, Společnost experimentální archeologie, [Hradec Králové] 2012

64 s., ISBN 978-80-905374-0-8

Vysokoškolská skripta patří k literárním žánrům, který už – přinejmenším v oblasti historických věd – pomalu vymizel. Důvodem je současný stav a organizace vysokoškolských pracovišť, časová náročnost přípravy a v neposlední řadě minimální, či dokonce žádné ocenění ani finanční, ani bodové. Čestnou výjimku představuje publikační řada Panorama sociální a kulturní antropologie, vydávaná Přírodovědeckou fakultou Masarykovy univerzity v Brně. O podobný publikační počín se pokusila i univerzita v Hradci Králové, která v roce 2008 vydala skriptum *Archeologie středověku. Odras života lidí v archeologických pramenech* z pera Josefa Ungera a o rok později *Raně středověká archeologie v Čechách: úvod do studia* od Michala Lutovského (viz SMB 2, 2010, s. 335–336). Bohužel, těmito počiny prozatím učební pomůcky v oboru archeologie skončily. Vzhledem k velké poptávce po podobných textech a k naprosto tému rozzebrání nákladu přistoupil Josef Unger

k novému vydání svého skriptu, a to v přepracované a rozšířené podobě. Vydání se ujala Společnost experimentální archeologie při hradecké univerzitě (místo vydání však není nikde v publikaci uvedeno), jako první (a zatím jediný) svazek ediční řady Popularizace archeologie.

K psaní skriptu lze v zásadě přistoupit dvěma způsoby: buď čtenáři předložit kompaktní, systematicky uspořádaný text, který obvykle odpovídá struktuře příslušného kurzu, nebo jakýsi rozcestník, který studenta jednoduše nasměruje k dalšímu samostatnému studiu. Josef Unger pro svůj učební text zvolil druhý způsob, a lze říci, že poměrně úspěšně.

V úvodní kapitole definuje svůj přístup jako archeologickou antropologii; na důkladnou definici tohoto termínu však publikace neposkytuje dost prostoru, je otázkou, zda se při zvoleném konceptu může vůbec projevit. Následuje stručný popis archeologických metod, soupis základní literatury, periodizace středověku, přírodní rámec České republiky a stručný historický přehled od 6. do přelomu 15. a 16. století.

Hlavní částí publikace je kapitola sedmá – Člověk ve středověku, podrobně rozčleněná až do čtyř úrovní. Postupně rozebírá středověké zemědělství, vesnické osídlení, řemeslníky, horníky, hutníky, budovatele hradisek, obyvatele měst, duchovní, žáky a učitele, velmože včetně problematiky šlechtických sídel, stavitele hradů, panovníky, vojáky, moravské bratry a židy. Skladba a rozsah jednotlivých kapitol jsou poněkud nevyrovnané (např. zemědělství je věnováno 20 podkapitol a 16 stran, městům jen 4 strany, hutníkům, horníkům, moravským bratrům nebo židům po jedné straně), do značné míry je to však způsobeno i stavem výzkumu.

Každá podkapitola začíná krátkým přehledem dané problematiky, za níž následuje výběr typických lokalit s jejich stručným popisem a odkazy na další literaturu. Na tomto místě se však musíme pozastavit nad výběrem konkrétních lokalit – klíč k jejich výběru není vždy zcela jasný. V části věnované zemědělství jsou uvedeny prakticky všechny archeologicky zkoumané vesnice, z měst jsou uvedeny Břeclav-Pohansko (!), Hradištiko u Davle, Most, předměstí v Sezimově Ústí a městiště Radkov a Děčín. Čtenáři tak uniká dominantní oblast současné archeologie (výzkumy v centrech velkých měst) – proč nejsou uvedeny např. Praha, Brno nebo Olomouc? Podobně u výzkumu církevních staveb jsou v podkapitole Farní duchovní uvedeny lokality Praha, biskupský palác a biskupský hrad v Melicích. Ani jeden příklad přitom nelze pokládat za reprezentativní příklad lokality spojené s farním duchovenstvem, zejména pokud